

Grensoverschrijdend gedrag: Hoe gaan we er mee om?

De infofiches zijn er om jou als jeugdwerker te ondersteunen met informatie en tips rond integriteit. Het EJV hecht er waarde aan dat de grenzen van ieder kind en elke jongere bewaakt worden.

1. Even wat uitleg

1.1 Wat is het?

(Seksueel) grensoverschrijdend gedrag is elke vorm van (seksueel) gedrag of (seksuele) toenadering, waarbij aan één of meerdere van de volgende zes criteria niet wordt voldaan:

- **Toestemming:** Alle betrokkenen met volle bewustzijn instemmen en zich prettig voelen bij wat er gebeurt
- **Gelijkwaardigheid:** Op vlak van leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, maturiteit, status,...
- **Vrijwilligheid:** Zonder enige vorm van beloning, manipulatie, druk of dwang
- **Leeftijds- of ontwikkelingsadequaat:** (Seksueel) gedrag vertonen dat voor de leeftijd of ontwikkeling verwacht kan worden
- **Context:** Aangepast is aan de context, zonder anderen te betrekken of choqueren
- **Impact:** zonder dat het (seksuele) gedrag fysieke, emotionele of psychische schade veroorzaakt

Let op: Onder (seksueel) grensoverschrijdend gedrag valt ook de term seksueel misbruik, waarbij er aan geen enkel van bovenstaande zes criteria voldaan wordt.

Bij seksueel misbruik is er sprake van een **afhankelijke relatie tussen dader en slachtoffer** en waarbij het slachtoffer vaak veel jonger is, waarbij de vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt **afgedwongen** en waarvoor **geen toestemming** gevraagd is.

1.2 Stuurwiel grensoverschrijdend gedrag

Visualisatie en herkenbaarheid van de 6 criteria.

Wij willen hier graag een extra dimensie aan toevoegen, omdat als christen wij alles willen toetsen aan God.

Hij bepaalt met Zijn Woord mee hoe we met seksualiteit en ander gedrag dienen om te gaan. Dit maakt dat bepaald (seksueel) gedrag minder aanvaardbaar zal zijn dan de wereld ons voorspiegelt.

Het is de verantwoordelijkheid van de kinderen en jongeren om God hierin te betrekken en Zijn wil hierin te volgen en de verantwoordelijkheid van ons als leiders om hierin het voorbeeld te zijn en kinderen en jongeren hierin te begeleiden.

2. Reactieplan

Het reactieplan voor het handelen bij een vermoeden, vaststelling of onthulling van seksueel grensoverschrijdend gedrag is gebaseerd op het programma (N)iets mis mee?! van Jong en van Zin.

Dit is steeds gebaseerd op seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook bij ander gedrag waarbij grenzen overschreden worden (agressie, pesten, ...) kan een plan zoals hieronder beschreven, gevolgd worden.

Fase 1: Vermoeden, onthulling of vaststelling

In deze eerste fase ga je vooral aandacht besteden aan **veiligheid, omkadering en informatieverzameling**.

1) Vermoeden

Probeer een gesprek aan te knopen met het potentiële slachtoffer
Begin met een gewone vraag of benoem eventueel opmerkelijk gedrag.

Probeer extra veiligheid te installeren door potentieel slachtoffer en dader niet met elkaar in contact te laten komen zonder toezicht. Soms is het nodig om dit te melden aan iemand die hiervoor kan instaan (politie, hulpverlening,...).

2) Onthulling door slachtoffer, getuige of derden

- Luister naar het verhaal zonder te veroordelen of bepaalde zaken te suggereren.
- Neem het verhaal ALTIJD serieus en maak duidelijk dat je het verhaal gelooft.
- Vraag naar meer informatie over het wat, wie, waar en wanneer, zonder de persoon het gevoel te geven uitgehoord te worden.
- Beloof geen geheimhouding of andere dingen die je niet kan realiseren.

Maak een eerste snelle inschatting (a.d.h.v de 6 criteria) van de ernst van de situatie en probeer extra veiligheid te installeren.

3) Vaststelling

- Garandeer zo snel mogelijk de veiligheid zodat het grensoverschrijdend gedrag stopt of zich niet kan herhalen.
- Zorg ervoor dat iemand zich over de rest van de groep kan ontfermen.
- Roep de hulp in van de verantwoordelijke en de API. (De API is er om je bij te staan in verdere stappen die je in dit geval zal ondernemen en neemt contact op met externe, gespecialiseerde instanties)

In acute gevallen, zijnde seksueel misbruik of blijvende dreiging, wordt de **politie** op de hoogte gebracht voor verder onderzoek en wordt er medische bijstand opgeroepen voor het slachtoffer.

De plaats van het misdrijf dient onaangeroerd te blijven en een medisch onderzoek ter bevestiging van de feiten dient zo spoedig mogelijk te gebeuren.

Belangrijk:

Ga in gesprek met de hoofdleider, een vertrouwenspersoon binnen de leiding of neem contact met de API om discreet je vermoeden te bespreken en verdere stappen¹ te bekijken.

Wanneer er sprake is van een acuut gevallen, dienen **de ouders** ALTIJD op de hoogte gesteld te worden van de feiten.

Wees als leider **beschikbaar** voor het slachtoffer, zowel emotioneel als fysiek door bijvoorbeeld mee te gaan naar het medische onderzoek.

Informeert het slachtoffer, ouders en andere betrokkenen over de verdere stappen die ondernomen zullen worden.

Fase 2: intern overleg en extern advies

- 1) **Uitgebreide inschatting** van de ernst van de situatie volgens de 6 criteria.
 → Situatie niet zo ernstig als eerst gedacht: Rustig afhandelen zonder verdere stappen. Zorg wel voor voldoende omkadering en eventuele maatregelen.
- 2) Je schakelt de **nodige veiligheidsmaatregelen** in + je brengt **andere verantwoordelijken**, zoals de directie van de organisatie, op de hoogte van wat er aan de hand is.
- 3) **Andere leiding worden ook kort gebriefd**, zonder daarbij te veel informatie prijs te geven.
- 4) Van alle stappen die je onderneemt, wordt een (korte) **schriftelijke rapportage** gemaakt op het moment zelf of eventueel nadien.
- 5) Een **noodteam samenroepen bij ernstige gevallen**, (richten zich enkel op het geval van grensoverschrijdend gedrag), zodat voor de andere leden en leiding het normale groepsgebeuren kan doorlopen.
 De samenstelling van een noodteam is afhankelijk van de situatie en van de betrokkenen.

Als je zelf advies wil inwinnen over de stappen die verder ondernomen moeten worden, de communicatie met de betrokkenen, de ernst van de situatie,... kan je met enkele gespecialiseerde diensten contact opnemen (CAW, VK en Vlaamse Hulplijn voor Misbruik, Geweld en Kindermishandeling, huisarts,...).

- Enkel advies inwinnen: steeds anoniem (zonder namen)
- Enkel bij melding, ook namen doorgeven

Fase 3: interne afhandeling, melding bij hulpverlening en/of politie

- 1) **Interne afhandeling**: Verder bepalen welke maatregelen getroffen zullen worden ten aanzien van de dader (straf, schorsing,...) en het slachtoffer (steun, hulpverlening, extra veiligheidsmaatregelen,...).
 Indien zowel dader als slachtoffer hiervoor openstaan en er geen blijvende dreiging is, kan er toegewerkt worden naar herstel via gesprekken.

- 2) **Welke informatie en ondersteuning** heeft de rest van de leiding, leden en ouders nodig? Hoe hieraan voldoen?
Ouders en andere familieleden worden uitgebreid op de hoogte gebracht van de situatie, verdere acties en hun rechten en mogelijkheden. Transparante communicatie is erg belangrijk!
- 3) **Verdere hulpverlening** nodig is voor slachtoffer en/of dader?
→ Melding maken bij de huisarts of bij de Vlaamse Hulplijn Misbruik, Geweld en Kindermishandeling (1712).
- 4) **Duidelijk seksueel misbruik?**
→ Aangifte bij de politie of rechtstreeks bij het parket.
  - Bevraag je over de mogelijkheden, het verloop en de gevolgen van een gerechtelijke procedure wanneer je een aangifte doet.
  - Informeer je en vraag na op welke termijn ze actie zullen ondernemen, zodat je niet ontgoocheld bent.
  - Geef altijd alle informatie voorhanden en wees steeds bereid om mee te werken.
  - Bevraag altijd eerst of het slachtoffer zelf een klacht wil indienen of hulpverlening wenst. Bij een minderjarige kan en moet je zelf handelen, bij een meerderjarige moet er expliciet toestemming zijn vanuit de jongere.
  - Indien het slachtoffer, zowel minder- als meerderjarig geen klacht wil indienen, kan je als organisatie beslissen om dit alsnog zelf te doen, mits het slachtoffer hiervan op de hoogte gebracht wordt.

Fase 4: Opvolging en evaluatie

- 1) Opvolging begint dadelijk na het incident!
  - Veiligheid en stabiliteit van de situatie via observatie en gesprekken met de betrokkenen (slachtoffer, dader, groep en bredere entourage).
  - De opvolging vindt bij voorkeur plaats tot enkele maanden na het incident.
- 2) Evaluatie
  - Wat liep goed? Wat liep minder goed? Hoe kan het beter?
  - Ter preventie en om taboes te doorbreken
  - Wanneer spreken we nu van seksueel grensoverschrijdend gedrag en hoe schatten we dit in? Soms kan een voorval na een juiste inschatting minder zwaar zijn dan oorspronkelijk gedacht. In de vorige paragraaf werd hier alvast enkele keren naar verwezen. Hier gaan we er wat uitgebreider op in en leggen we vooral de nadruk op het reageren en in gesprek gaan met de dader van het (al dan niet) grensoverschrijdend gedrag. Ook hij verdient de nodige aandacht en duidelijkheid!

3. Vier categorieën ter inschatting

Aan de hand van de zes criteria kan (seksueel) gedrag ingedeeld worden in vier categorieën of vlaggen, namelijk:

- **Groene vlag:** aanvaardbare seksuele situatie
- **Gele vlag:** licht grensoverschrijdende seksuele situatie
- **Rode vlag:** ernstig grensoverschrijdende seksuele situatie
- **Zwarte vlag:** zwaar grensoverschrijdende seksuele situatie

Bij elke vlag hoort een gepast reactiepatroon om adequaat met deze situaties te kunnen omgaan

→ Bij een **rode** of **zwarte** vlag → Bovenstaande reactiebeleid in werking

	GROEN <i>'gezonde seksuele ontwikkeling'</i>	GEEL/ORANJE <i>'licht grensoverschrijdend'</i> (nodig om normen te leren)	ROOD <i>'zwaar grensoverschrijdend'</i> (afleren door verbieden)	ZWART <i>'ernstig grensoverschrijdend'</i> (ingrijpen noodzakelijk)
Actie:	geef ruimte in ontwikkeling/ benoem	leid af/benoem	benoem	benoem
	bevestig/negeer	begrens	verbied	verbied/grijp in
	leg uit	leg uit	leg uit	leg uit
		observeer	observeer goed	straf en/of begeleid
				observeer extra

- 1) **Benoem:** Benoem het gedrag dat je ziet of hoort
- 2) **Bevestig:** Het is goed om bepaald (seksueel) gedrag te bevestigen, zodat kinderen en jongeren beseffen dat een aantal aspecten van het gedrag normaal en aanvaardbaar zijn.
- 3) **Negeer:** Als bepaald seksueel gedrag normaal is en het kind of de jongere ondervindt geen negatieve gevoelens bij dit gedrag, moet er soms ook geen extra aandacht aan gegeven worden.
- 4) **Leg uit:** Het geven van informatie over waarom bepaald gedrag al dan niet aanvaardbaar is, is uiterst zinvol. Je kan hiervoor de zes criteria gebruiken.
- 5) **Begrens:** Duiden welk aspect van het gedrag niet oké is en waarom aan de hand van de criteria.
- 6) **Verbied/grijp in:** Stoppen van het gedrag → Je confronteert het kind of de jongere met het gedrag en verbiedt het gedrag duidelijk. Je gaat hierbij niet veroordelend optreden.
- 7) **Straf en begeleid:** Vrijheidsbeperkende maatregelen opleggen omdat de kans op herhaling van het gedrag groot is. Je doet dit om zowel dader als slachtoffer te beschermen en gaat de dader hier mee in begeleiden. De straf wordt uitgesproken en verdere afspraken worden gemaakt. Het kind of de jongere krijgt de ruimte om mee na te denken over aspecten die hem kan helpen om dit gedrag niet meer te stellen en toe te werken naar een herstel.
- 8) **Observeer/monitoring:** Het gedrag van het kind of de jongere extra observeren kan nodig zijn om een verder vervolg van het gedrag te voorkomen.

Let op: Reactiepatroon van boven naar beneden afhandelen

Belangrijk:

Voor sommige kinderen en jongeren zullen deze reactiepatronen niet altijd een effect teweegbrengen (vb. bij lagere intelligentie, vertraagde taalontwikkeling of lage socio-emotionele intelligentie).

Voor hen is het begrijpen van deze reactiepatronen, die vooral beroep doen op taal, empathie en inzicht, niet evident. Voor deze subgroep is het ook van belang om **non-verbaal** te reageren en na te denken over **alternatieve manieren om het gedrag te stoppen**.

4. Wat doen bij vragen?

Bij vragen omtrent (pastorale) begeleiding van kinderen en jongeren, mag Veerle Kalkhuis gecontacteerd worden. Zij staat jullie, als Aanspreekpunt Integriteit bij EJV, graag bij.

Is er een **acute situatie** waarbij dringend de API gecontacteerd aarzel dan niet om te bellen.

